

## XVI. ГРОБЪТ ГОВОРИ

Сутринта Огнянов се запъти към града. Той измина балканското гърло (оречието на малката река Леевица, със стръмни брегове и отвесни скални прагове (всестки водопади) и излезе при манастира. На поляната пред манастира, под големите орехи, се разхождаше игуменът (управителят на манастира), гологлав (без монашеска шапка). Той се възхищаваше от утринната хубост на тия романтични места и приемаше на големи глътки свежия животелен въздух на планината. Есенната природа имаше ново обаяние с тия позлатени листа на дърветата, с тия пожълтели кадифяни гърбове на Балкана и с тая сладостно-нежна повехналост и меланхолия.

(синоними на „повехналост“: слабост, немощ, отпадналост, изнемощялост; синоними на „меланхолия“: тъга, скръб, печал, песимизъм, мрачно настроение)

Огнянов и игуменът се здрависаха.

– Хубави места, отче – каза Огнянов, – щастливи сте вие, че можете да живеете по-близо до природата и да се радвате спокойно на нейните божествени прелести. Ако някога у мен се появи желание да стана монах, то ще е само от любов към тая вечно хубава природа.

– Пази се, Огнянов, да не би от апостол да станеш монах, защото по този начин ще слезеш няколко стъпала по-ниско. Остани си обикновен човек, мирянин. А освен това, аз не бих те приел в моя манастир; ти, какъвто си безбожник, ще откажеш от вярата даже и отец Йеротей – каза шеговито игуменът (управителят на манастира).

– Що за птица е тоя старец? – внезапно попита Бойчо.

– Един твърде благочестив (живее според нормите на християнския морал) и почтен брат, който много прилича на господ Саваот (Бог Саваот е предводител на небесното войнство), но има един недостатък: крие си парите в земята, та зеленият (монетите се окисляват и придобиват зелен цвят). Когато сме му позагатвали да ги даде за общото дело, все се прави, че не разбира. Та сме

го взели на пословица: „Прави се, че не разбира за какво става дума като отец Йеротей“, казваме за някого си. Ами откъде идваш толкова рано?

– Преспях в дявовата Стоянова воденица.

Игуменът го изгледа малко объркан.

– Да не би да се страхувате от нещо?

– От нищо не се страхувам, но там е дошъл един брат.

И Огнянов му разказа накратко срещата си с Муратлийски.

– Ами защо не дойдохте в манастира? – каза игуменът с упрек. – Там сте спали на чувалите с жито.

– Всеки комита знае и две и двеста.

*(Превод на последното изречение: Хората, които се борят за Свободата на България умеят да се радват на живота, но могат да търпят и несгоди, когато се налага.)*

– Нека да ви благослови господ. А какво ново име му дадохте?

– Ярослав Бързобегунек, австрийски чех и фотограф в Бяла черква.

Отец Натанаил се изсмя.

– Вие, апостолите, сте май много дръзки синковци *(смели мъже)*! Гледайте да не се разбие стомната на третия път *(внимавайте да не ви хванат)*...

– Гледай си кефа *(тук: не се безпокой)*, има един господ и за комитаджиите, както има за хайдутите – каза Бойчо и се усмихна многозначително. – Я, ти си си донесъл и карабината? – извика той, като погледна Натанаиловата пушка, облегната до дънера на една върба.

– Дойде ми идея тая заран да я опитам. От много време не съм я пипал. Ти полуди света и сега всеки ден имам музика пред манастира. Това желание ще зарази дори и мъртвите, не мене, стария грешник.

– Не е зле да си опиташ пак ръчицата, отче игумене.

Така, като вървяха и двамата, стигнаха близо до воденицата на страшната нощ. Видът на това място извади дълбоки бръчки по челото на Огнянов.

Воденицата сега беше затворена. Стоян воденичарят още тогава я бе напуснал и наел друга, както знаем, в манастирската река.

Тъй запустяла и обрасла в бучиниш *(название на билка)*, тя приличаше на гроб в тая прекрасна местност.

В това време Мунчо се беше приближил незабелязано, беше спрял и втренчил очи в Огнянов. По безсмисленото му идиотско лице играеше някаква странна усмивка. В тоя лишен от разум поглед се четеше и дружелюбност, и страх, и удивление, които Бойчо възбуждаше в душата на Мунчо. Преди години той беше изпсувал пророка Мохамед пред един онбашия *(турски полицейски началник)*, който го преби почти до смърт. Оттогава в затъмнялото му съзнание беше оцеляло само едно чувство, само една мисъл, само един проблясък: ужасна, демонична омраза против турците. Когато стана случаен зрител на убиването на двамата във воденицата и на погребението им в ямата, той придоби непостижимо удивление и страхопочитание към Огнянов.

Това чувство приличаше почти на култ. Той го наричаше „Руссиан“ *(руснак)*, без да е ясно защо. Първоначално се уплаши от него на чардака *(покрития дървен балкон)*, онази нощ, по-после свикна с Огнянов, който често посещаваше манастира. Той се пулеше в него и не свалеше очи; считаше

за свой покровител. Когато го обиждаха манастирските ратаи (*работниците, прислужниците в манастира*), той ги заплашваше с Руссиана (*руснака*):

„Ждъ кажа на Руссиана, и васса да заколи!“ (*Ще кажа на руснака и вас да заколи!*) И търкаше пръст на гърлото си. Но никой не разбираше смисъла на думите му; и слава Богу, защото той ги повтаряше и в града винаги, когато ходеше там. Игуменът и Бойчо не обърнаха внимание на Мунчо, който продължаваше да върти глава и да се хили приятелски.

– Я виж, онбашията (*турският полицейски началник*) иде насам! – каза игуменът (*управителят на манастира*). Действително, онбашията се задаваше с пушка на рамо и с чанта на гърба. Отиваше на лов.

Той беше 35 годишен човек, с подпухнало жълтеникаво лице, с голямо изпъкнало чело, с малки сиви очи и с поглед ленив и заспал. Види се, че той ядеше афион (*Виждаше се, че взема наркотика опиум*). След като се здрависаха и размениха няколко думи по тазгодишния лов на диви животни, онбашията взе карабината на игумена, прегледа я внимателно като всеки страстен стрелец и каза:

– Деспот ефенди (*господин игумен*), добра карабина; накъде ще стреляш?  
– Деспот ефенди = Господин деспот = Господин игумен – във византийската литургия до ден днешен обръщението на дякона към свещеника е „деспот“.)

– Че аз и това гледах. Шериф ага... не съм я вземал от година време, та дехох поне да я изпразня.

– В какво се целиш, коя е мишената ти? – попита онбашията и свали старата си бойна пушка от рамото с явно желание да си покаже изкуството.

– В отсрещния стръмен бряг на реката – каза просто игуменът. – Там е една малък бурен, който прилича на шапка, близо до мястото, където е копан глинен.

Онбашията го изгледа поучудено.

– Че то е много далеч!

И той клекна до една канара (*скала, голям каменен къс*), опря пушката си на нея и мери десетина секунди.

Пушката гръмна. Куршумът се отклони на няколко крачки от целта.

Лека досада се изобрази по внезапно почервенялото чело на Шериф ага.

– Втори път! – каза той, като залегна пак до камъка и мери близо една минута. Когато мартинката (*пушката*) гръмна, той се изправи и се вторачи в скалкия бурен. Но видя, че от едно място на отсрещния висок бряг, което се намираще доста по-високо от целта, обозначена от бурена, още падаха камъчета и пръст.

– Проклетата работа! – каза той разсърден. – Господин игумен, толкова далечна мишена никога не се избира! Стреляй сега пък ти! Само ти казвам, че куршумът ще отиде напразно. Гледай поне да улучиш самия стръмен бряг – прибави той иронично.

Игуменът вдигна пушката прав, прицели се и веднага стреля.

От мястото, където беше целта, обозначена с бурена, западаха камъчета и пръст.

– Значи пушката още ме слуша! – каза игуменът.

– Случай! – извика онбашията. – Я да видим, втори път дали ще можеш...

Игуменът пак се прицели и стреля. Куршумът намери пак бурена. Онбашията побледня. Той продума ядосан:

— Господин игумен, ти имаш вярно око, но не ти вярвам, че не си стрелял от година. Не е зле да даваш урок на вашите младежи, които всеки ден стрелят по тези места. — После прибави злобно: — Много са развилнеяли (*станали са прекалено активни*). Нещо ги сърби (*явно кроят някакви планове*). Но ще си изпатят най-накрая. — Погледът на онбашията стана по-зверски и ненавистен, обърнат сега към Огнянов.

През всичкото това време Мунчо стоеше на почтено разстояние от него. Но как се беше променил сега! Безумна уплаха и скотска ненавист бяха изкривили чертите му до страхотия. Той беше хвърлил застрашителен поглед сега към онбашията, със зяпнала уста и разтворени ръце, като човек, който се готви да се нахвърли срещу някого. Онбашията машинално се обърна към него и го погледна презрително. Тогава лудият доби още по-зверски поглед, па извика, като пръскаше плюнки от ярост:

— Руссиан ждъ та заколли и тебе (*руснакът и тебе ще заколи!*) — И го изпсува на майка.

Онбашията разбираше малко български, но от Мунчовите заплетени думи нищо не разбра.

— Какво реве тоя скот (*това животно*)? — попита той игумена.

— Безобиден е, господине, не го ли виждаш?

— Какво се е разфучал Мунчо тук? Когато се намира в града е много крогтък — отбеляза Бойчо.

— Не знаеш ли, бе? Всеки петел на своята купчина тор пее.

В това време една великолепна хрътка, с черни петна по хълбоците и с кожен гердан на шията, на който се влачеше връвта, тичаше насам през ливадата. Всички се обърнаха към кучето.

— Изгубила се е тая хрътка — отбеляза игуменът (*управителят на манастира*). — Сигурно някакви ловци минават по тези места.

Огнянов неволно трепна.

Хрътката дойде до воденицата, спря се, подуши вратата и взе да обикаля из треволяка, като виеше жаловито.

Огнянов го побиха ледни тръпки.

— Ах, това е хрътката на Емексиз Пехливан, на изгубения! — извика онбашията.

Хрътката, която Огнянов добре позна, обикаляше насам-нататък около воденицата, дращеше по прага, ровеше в буренака с крака и виеше. После вдигна дългата си влажна муцуна нагоре, сякаш искаше да я видят, и залая сърдито. Този лай отекваше страшно в душата на Огнянов. Игуменът и той се спогледнаха поразени. Онбашията гледеше учуден, с голямо недоумение по лицето.

Хрътката все лаеше и виеше, като гледаше насам. Изведнъж тя се спусна към Огнянов. Той пребледня и се дръпна назад, защото кучето се хвърли върху него като вълк, с отчаяно джавкане. Машинално той извади камата (*сабята*) си и започна да се брани от разлютеното животно, което игуменът безуспешно отпъждаше с махания, понеже не намираше камък.

Онбашията мълчаливо присъстваше на тая странна сцена. Той стрелкаше с подозрителни и зловещи погледи Огнянов и камата (*сабията*), която светеше. Но като видя, че Огнянов в самозащитата си може да промуши псето, което избягваше ножа, за да се спусне от другата страна, той се намеси и ги разтърва. После се обърна към Огнянов, който беше цял почервенял и запъхтян:

– Чорбаджи, защо ти е сърдито това куче?

– Един ден, не помня къде, го ударих с камък – отговори с пресилено хладнокръвие Огнянов.

Онбашията го погледна недоверчиво и изпитателно. Очевидно, той не беше удовлетворен от този отговор. Мътно подозрение се породило в главата му. Но той реши да помисли после. Па като се престори, че намира Огняновия отговор за много правдоподобен, каза:

– Тая порода кучета са твърде паметозлобиви наистина.

Поздрави игумена и тръгна към балканското гърло (*към поречието на малката река Леевица със стръмни брегове и отвесни скални прагове с десетки водопади*) и скоро изчезна от погледа.

Хрътката с повдигната опашка отиваше вече през ливадата, за да стигне новия си стопанин.

– Нали я убихте тая пущина? – попита учуден игуменът.

– Аз я хвърлих полуумряла в улея, за да се удави там, но ето я пак жива, за беда! – избъбра угрижено Огнянов. – Добре казваше дядо Стоян да я заровим при другите псета. А откъде сега и този дръвник Шерифът да се улучи тука! Беда, където я не сееш, там никне!

– Добре ли ги убихте и тях? Да не възкръсне някой като кучето? – рече с упрек калугерът (*монахът, игуменът*). – Когато човек започне подобно нещо, трябва да свърши работата докрай, па тогава да я остави. Новак си ти, Бойчо, в тоя занаят, но хайде дано нищо лошо не се случи. Слухът, дето пуснахме за двамата души, приспа бдителността на турците. Но аз ще продължа да следя положението.

През това време Огнянов беше впил очи в мястото, където бяха закопани турците. Той забеляза учуден, че на това място се беше събрала значителна грамада камъни. Нито той, нито Стоян воденичарят не бяха слагали тия камъни. Той изказа удивлението си на игумена. Игуменът го успокои, като му каза, че са натрупани там по някаква обикновена причина. Те не знаеха, че Мунчо всеки ден ходеше да хвърля с псувни камъни по гробовете на турците; и така беше обрал всичкия камъняк наоколо.

Огнянов подаде ръка.

– Къде отиваш?

– Сбогом, бързам – имам куп работа с представлението. Това проклето куче ме накара да забравя цялата си роля.

– Ти какъв си?

– Графът.

– Граф? А кое ти е графството? – шегуваше се игуменът.

– Диарбекирската крепост (*затворът в отдалечената турска провинция Диарбекир – вж. корицата*). Подарявам го на който ще.

И Огнянов тръгна нататък.